

УДК 339.94:338.984

*В. Ю. Бондар,
аспірант кафедри менеджменту Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА»

*V. Bondar
PhD student,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute"*

THE ESSENCE OF THE CONCEPT "ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF MANAGEMENT OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF THE ENTERPRISE"

На основі сучасних наукових підходів у статті розглянуто різноманітні визначення поняття «організаційно-економічний механізм управління підприємством», проведено дослідження ефективності застосування даного механізму в зовнішньоекономічній діяльності підприємств, висвітлено особливості його формування відповідно до умов ведення зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

Проведене дослідження дозволило виявити відсутність комплексного підходу науковців до формування єдиного поняття даного механізму. На основі проведеного аналізу було виділено вимоги до ефективного функціонування організаційно-економічного механізму управління підприємством, розроблено узагальнюючу схему його функціонування на підприємствах, дано авторське трактування поняттю «організаційно-економічний механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства», та наведено схему його функціонування. Окреслено необхідні інструменти, використання яких повинно забезпечити ефективність функціонування даного механізму.

On the basis of modern scientific approaches, various definitions of the concept "organizational and economic mechanism of enterprise management" are considered in the article; the study of the effectiveness of this mechanism in the foreign economic activity of enterprises is considered, and the peculiarities of its formation in accordance with the conditions of conducting foreign economic activity in Ukraine are highlighted.

The conducted research allowed to reveal the lack of a comprehensive approach to the formation of a single concept of this mechanism. On the basis of the analysis, the requirements for effective functioning of the organizational and economic mechanism of enterprise management were developed, the general scheme of its functioning at the enterprises was developed, the author's interpretation of the concept "organizational and economic mechanism of management of foreign economic activities of the enterprise" was

given, and the scheme of its functioning was given. The necessary tools are outlined, the use of which should ensure the efficiency of the operation of this mechanism.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність; організаційно-економічний механізм; інструменти управління.

Key words: foreign economic activity; organizational economic mechanism; management tools.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Складні інтеграційні процеси, що супроводжують діяльність підприємств на сучасному етапі, визначають важливість зовнішньоекономічних зв'язків. Забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві може допомогти у вирішенні ряду стратегічних проблем економіки та підсилити конкурентну боротьбу серед виробників з метою впровадження передових технологій.

За таких умов створення і функціонування ефективного організаційно-економічного механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства набуває ще більшої актуальності. Проте серед науковців відсутнє єдине поняття організаційно-економічного механізму управління ЗЕД.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

Питанню розробки організаційно-економічного механізму управління підприємством присвячено значна кількість наукових праць вітчизняних вчених, в тому числі Г. Астапова, Г. Козаченко, Є. Ануфрієва, Ю. Лисенко та інші. Проте більшість робіт присвячені дослідженню загального організаційно-економічного механізму на підприємствах. Застосуванню даного механізму в зовнішньоекономічній діяльності в своїх роботах приділяли увагу В. Горчаков, В. Губенко, М. Дзюба. Проте, в роботах відсутній комплексний підхід до формування розуміння поняття організаційно-економічного механізму управління зовнішньоекономічної діяльності підприємства, найчастіше приділяється увага частковим випадкам (механізму розвитку), які в свою чергу все рівно розкриваються з точки зору управління.

Постановка завдання.

Метою даної роботи є систематизація підходів до визначення організаційно-економічного механізму управління зовнішньоекономічної діяльності та визначення специфіки його функціонування на підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Згідно закону України, зовнішньоекономічна діяльність - діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. Саме на основі цього визначення на підприємстві повинен формуватися та функціонувати організаційно-економічний механізм управління ЗЕД [1].

Аналіз попередніх досліджень показав, що науковці поки що не виробили єдиного підходу до визначення як організаційно-економічного механізму підприємства в цілому, так і в сфері його зовнішньоекономічної діяльності. Відсутність єдиного розуміння ускладнює його безпосередню розробку на підприємствах.

Підходи до визначення організаційно-економічного механізму можна розділити на дві групи:

- трактування його як сукупності управлінських методів та інструментів;
- визначення його як системи управління.

Представником першої групи є Г. Астапова, яка визначає організаційно-економічний механізм підприємства - це система елементів організаційного та економічного впливу на управлінський процес [2]. Ю. Лисенко та П. Єгоров є представниками другої групи і трактують організаційно-економічний механізм як систему формування цілей і стимулів, які перетворюють у процесі трудової діяльності рух матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів [3].

Узагальнення підходів вчених до визначення поняття організаційно-економічного механізму подано в таблиці 1.

Таблиця 1.
Визначення поняття «організаційно-економічний механізм управління підприємством»
різними авторами

Автор, джерело	Зміст
Є.І. Ануфрієва [2]	комплекс методів, засобів та прийомів, взаємоузгоджених та взаємопов'язаних між собою, які слугують інструментом реалізації управлінської діяльності в системі підприємств, на основі законодавчих актів, що регулюють підприємницьку діяльність, планових документів, орієнтованих на довгострокову перспективу, а також тактичних та оперативних планів, програм, проектів, нормативів та нормативних актів, затверджених вищим керівництвом, які спрямовують та координують діяльність всіх функціональних підрозділів вищезазначеної системи і допомагають забезпечити прийнятний рівень її ефективності, а також система процесів, в основу якої покладено принципи, процедури, заходи та дії, визначені та затверджені, з метою реалізації стратегічних установок
Г.В. Козаченко [4]	інструмент управління, що являє собою сукупність управлінських елементів і способів їхньої організаційної, інформаційної, мотиваційної та правової підтримки, шляхом використання яких з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечується досягнення певної мети
О.В. Василик та О.А. Грیشнова [5]	система елементів організаційного та економічного впливу на управлінський процес, в якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на об'єкт управління і яка має вхідні посилки та результуючу реакцію. До неї входять підсистеми управління, регулювання, стимулювання, координації, мотивації тощо
Біла І. П. [6]	система формування цілей та стимулів, що дозволяють перетворювати у процесі трудової діяльності динаміку матеріальних та духовних потреб суспільства у динаміку засобів виробництва та кінцевих результатів виробництва, які спрямовані на повне та ефективне задоволення цих потреб
Паламарчук О. М. [7]	сукупність організаційних і економічних важелів (кожному з яких властиві власні форми управлінського впливу), що чинять вплив на економічні і організаційні параметри системи управління підприємством, що сприяє формуванню та посиленню організаційно-економічного потенціалу, отриманню конкурентних переваг та ефективності діяльності підприємства в цілому
Тридід О. М. [8]	є результатом дії системи внутрішніх і зовнішніх чинників функціонування та розвитку підприємства, в якому відображається складна система різноманітних економічних відносин. Разом з тим, зі свого якісного боку, він виступає і визначальним фактором успішності цього підприємства, будучи інструментом досягнення поставленої мети
Мочерний С. В. [9]	комплексна система, що складається з системи забезпечення, функціональної та цільової системи, які містять певну сукупність організаційних і економічних важелів, які впливають на економічні і організаційні параметри системи управління підприємством з метою забезпечення ефективності управління і отримання конкурентних переваг
Ю. Осипов [10]	система організації суспільного господарства, суспільну систему господарських суб'єктів із притаманними їм механізмами господарювання та властивими всій системі господарськими суспільними інститутами, що регулюють діяльність господарських суб'єктів
О. Єрмоєнко-Григоренко [11]	система технологічного, економічного, організаційного і соціального блоків, які охоплюють їх елементи

Узагальнюючи попередні дослідження, організаційно-економічний механізм можна визначити як систему взаємопов'язаних елементів, важелів та методів управління всередині підприємства, що функціонують для досягнення його конкурентних переваг найефективнішим способом.

Визначити конкретний загальний перелік завдань до організаційно-економічного механізму управління підприємством неможливо, оскільки вони повинні ставитися відповідно до розміру підприємства, ринку, на якому воно працює, стадії його життєвого циклу та ін. Але вимоги, які є спільними для функціонування даного механізму на кожному підприємстві такі:

1. Він має бути гнучким, здатним до миттєвої реакції на зміни зовнішнього середовища. Необхідною умовою є постійне коригування механізму для забезпечення його ефективної роботи за умов змін зовнішніх чинників.

2. Він повинен відповідати загальним цілям, які ставить перед собою підприємство.
3. Він повинен орієнтуватися на сучасні засоби та методи управління, які є доцільними саме для цього конкретного підприємства.
4. Соціальна спрямованість управління, що передбачає конкретизацію і розуміння поставлених завдань кожним працівником.
5. Поставлені завдання повинні мати кількісні характеристики, а також критерії їх успішного виконання.

Всі інші вимоги, які керівництво підприємства висуває до організаційно-економічного механізму управління підприємством базуються на вищевказаних вимогах.

До складових організаційно-економічного механізму управління підприємством відносяться інформаційне забезпечення, нормативно-правове забезпечення та ресурсне забезпечення. Узагальнююча схема функціонування такого механізму представлена на рис. 1.

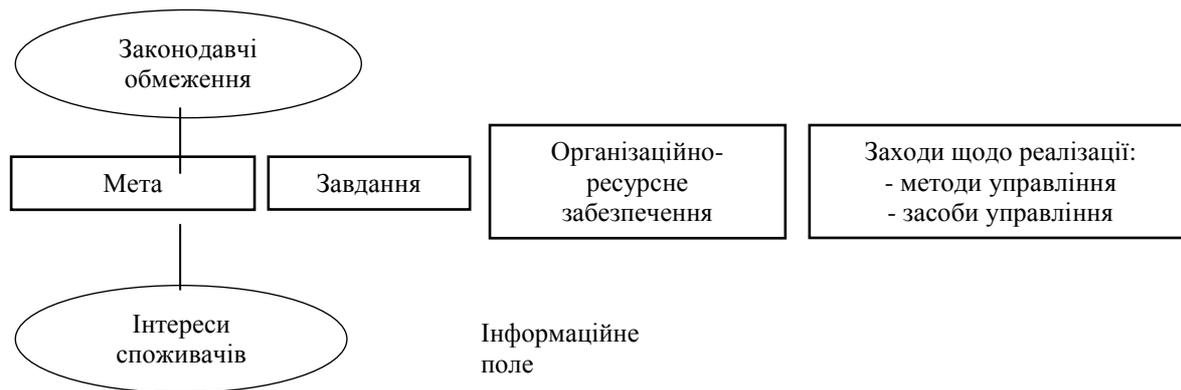

Рис. 1. Узагальнююча схема функціонування організаційно-економічного механізму управління підприємством

До завдань, які повинен виконувати організаційно-економічний механізм управління підприємством відносяться:

- забезпечувати ефективну взаємодію підрозділів підприємства;
- ефективно використовувати наявні трудові ресурси та прагнути до підвищення їх продуктивності;
- створювати на підприємстві сприятливі умови, які дозволяють виконувати заплановані заходи шляхом економічної зацікавленості персоналу компанії, а не адміністративними заходами;
- постійне удосконалення методики прийняття управлінських рішень та їх подальшого оцінювання;
- забезпечувати функціонування системи показників ефективності діяльності підприємства.

Що стосується поняття організаційно-економічного механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, то необхідно врахувати особливості проведення ЗЕД. До таких відносяться:

- Оскільки зовнішньоекономічна діяльність передбачає дії підприємства на міжнародних ринках, то забезпечення якості продукції та умов управління на підприємстві повинні відповідати міжнародним нормам та стандартам
- Зовнішньоекономічна діяльність повинна проводитись на регулярній основі для накопичення досвіду та забезпечення ефективності обслуговування
- Зовнішньоекономічна діяльність потребує значно більших організаційних витрат, приносячи при цьому значно більші доходи
- Для досягнення позитивних результатів, керівництво повинно ставити конкретні та досяжні цілі

Капталан С.М. під організаційно-економічним механізмом управління ЗЕД пропонує розуміти сукупність організаційно-економічних відносин, спрямованих на організацію взаємодії між вітчизняними та іноземними підприємствами, які пов'язані між собою процесами ресурсного забезпечення, виробництва і доведення до кінцевого споживача з метою реалізації їх економічних інтересів з урахуванням особливостей зовнішнього та внутрішнього середовища [12].

Клименко Л.В. відзначає, що організаційно-економічний механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства спрямований на досягнення певних експортно-

імпортних цілей шляхом впливу на сфери і фактори, які забезпечують досягнення намічених цілей, і цей вплив здійснюється за допомогою використання наявних ресурсів або потенціалу підприємства [13].

Г.М. Гузенко та Ю.О. Гайдученко розглядають організаційно-економічний механізм управління ЗЕД як систему взаємопов'язаних елементів, важелів та механізмів зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів господарювання, що покликана ефективно регулювати ЗЕД з урахуванням впливів зовнішнього середовища [14].

На нашу думку, організаційно-економічний механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю варто розглядати як систему скоординованих економічних елементів (правил, методів, інструментів та закономірностей), які відображають особливості діяльності підприємства, та їх взаємозв'язків і відповідно управління цими елементами з метою забезпечення високої ефективності діяльності підприємства в існуючому середовищі задля виконання поставленої мети. Якщо розглядати даний механізм з точки зору системного підходу, то він повинен мати певну структуру, яка визначає стійкі зв'язки і відносини всередині нього, основні напрями управлінських впливів, що забезпечує цілісність механізму і самототожність.

Більшість науковців при визначенні даного поняття сходяться на тому, що незалежно від його трактування, складовими частинами його є економічна та організаційна частина. Їх взаємодія зображена на рис. 2.

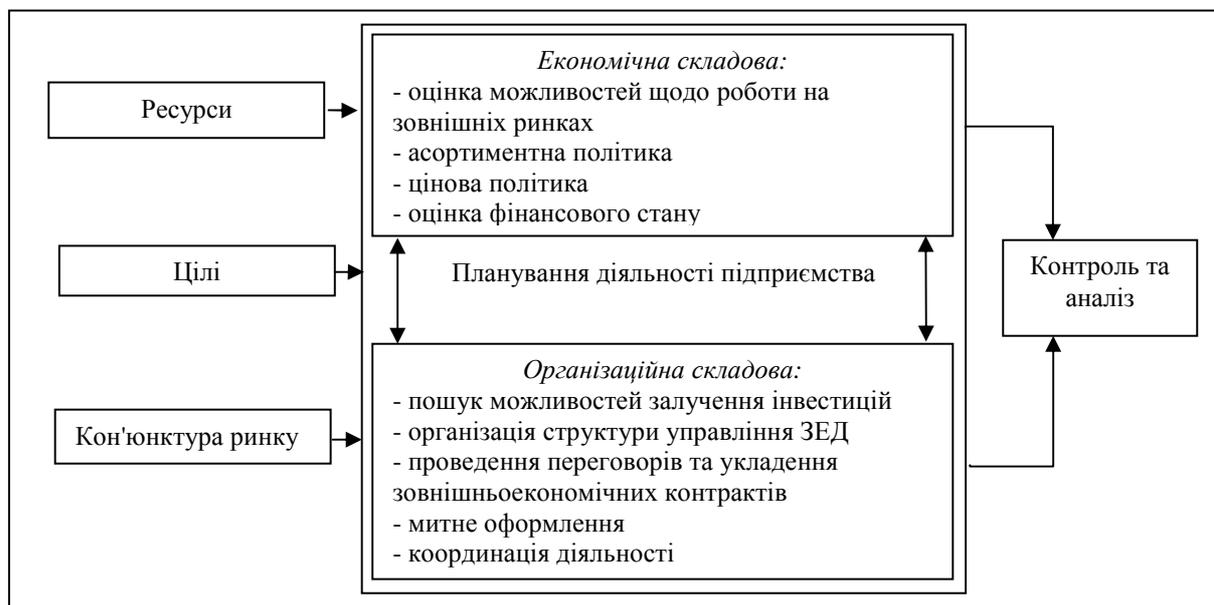

Рис. 2. Схема організаційно-економічного механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємства

Розробка організаційно-економічного механізму управління зовнішньоекономічною діяльністю на підприємствах повинна здійснюватися за наступними принципами:

- визначення функціональних підсистем, які необхідні для ефективної реалізації процесів зовнішньоекономічної діяльності;
- визначення задач і функцій кожної підсистеми;
- об'єднання всіх функціональних підсистем в єдине ціле.

Для того, щоб сформований механізм був дієвий та ефективно функціонував на підприємствах потрібно застосовувати наступні інструменти:

- 1) економічні,
- 2) організаційні,
- 3) соціально-психологічні,
- 4) техніко-технологічні,
- 5) маркетингові,
- 6) екологічні,
- 7) правові.

Висновки. Сучасні умови господарювання характеризуються високою мінливістю зовнішнього середовища, що виражається в високому темпі інфляції, високому рівні банківських ставок кредитування, нестабільність податкової системи держави. При здійсненні зовнішньоекономічної діяльності до цих факторів додаються умови високої конкуренції на міжнародному ринку.

Таким чином, організаційно-економічний механізм управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства є відображенням складної системи економічних відносин на підприємстві. Він виступає визначаючим фактором ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства, будучи інструментом досягнення поставлених цілей.

Список використаних джерел:

1. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України // Відом. Верхов. Ради України. — 1991. — № 29. — Ст. 377.
2. Астапова Г. В., Астапова Е. А., Лойко Д. П. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины. Донецк: Дон-ГУЭТМ им. М. Туган-Барановского, 2001. 526 с.
3. Лысенко Ю. Организационно-экономический механизм управления предприятием / Ю. Лысенко, П. Егоров // Экономика Украины. — 1997. — № 1. — С. 86–87.
4. Козаченко Г.В. Організаційно-економічний механізм як інструмент управління підприємством / Г.В. Козаченко // Економіка. Менеджмент. Підприємство. — 2003. — № 11.
5. Грیشнова О.А., Василик О.В. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуалізацією трудової діяльності / Вісник Прикарпатського університету. Економіка. — 2008. — Вип. 6. — С. 22–27.
6. Біла І. П. Організаційно-економічний механізм управління гнучкістю виробничих систем: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами». Донецьк, 2006. 16 с.
7. Паламарчук О. М. Сутність та формування організаційно-економічного механізму управління конкурентоспроможністю підприємства [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2011_17_2/Palamarchuk.pdf
8. Тридід О. М. Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємства: [Монографія] / О. М. Тридід. – Харків. : Вид-во ХДЕУ, 2002. – 364 с.
9. Мочерний С. В. Економічний енциклопедичний словник: у 2 томах / [С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій]; за ред. С. В. Мочерного. – Львів. : Світ, 2005. – Т. 1. – 2005 – 616 с.
10. Осипов Ю.М. Основы теории хозяйственного механизма / Ю.М. Осипов // М.: Изд-во МГУ, 2004. - 368 с.
11. Єрмоменко-Григоренко О.А. Організаційно-економічний механізм управління господарською діяльністю підприємства [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 “Економіка, організація і управління підприємствами” / О.А. Єрмоменко–Григоренко. – Донецьк, 2000. – 24 с.
12. Капталан С. М. Визначення сутності та складових організаційно-економічного механізму управління підприємством в умовах інноваційного розвитку / С. М. Капталан, О. С. Літвінов // Управління розвитком. – 2016. – № 3 (185). – С. 59-65
13. Клименко Л. В. Організаційно-економічні механізми управління зовнішньоторговельною діяльністю підприємств: теорія та практика / Л. В. Клименко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2013. - Вип. 5. - С. 163-169. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsna_ekon_2013_5_40
14. Гузенко Г.М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: сутність, економічний механізм її розбудови, особливості / Г.М. Гузенко, Ю.О. Гайдученко // Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Економічна теорія та право. – 2013. – № 3. – С. 77-89.

References

1. Pro zovnishnjoeconomichnu dijajlnistj : Zakon Ukrajinj // Vidom. Verkhov. Rady Ukrajinj. — 1991. — # 29. — St. 377.
2. Astapova, Gh., Astapova, E. and Lojko, D. (2001), Orghanyzacyonno-ekonomycheskyj mekhanyzm korporatyvnogho upravlenyja v sovremennukh uslovyjakh reformyrovanyja ekonomyky Ukrainu [Organizational-economic mechanism of corporate governance in modern conditions of reforming of economy of Ukraine]. Doneck: Don-GhUETM ym. M. Tughan-Baranovskogho (in Russian).
3. Lysenko, Ju., Eghorov P. (1997), Orghanyzacyonno-ekonomycheskyj mekhanyzm upravlenyja predprjatyem [Organizational and economic mechanism of enterprise management]. Economy of Ukraine, no. 1, pp. 86–87.
4. Kozachenko, H.(2003) Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm yak instrument upravlinnia pidpryemstvom [Organizational and economic mechanism as a tool for regulating entrepreneurial activity]. Economy. Management. Enterprise, no.11.
5. Hrishnova, O., Vasylyk O. (2008), Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia intelektualizatsiieiu trudovoi diialnosti [Organizational and economic mechanism of regulation of intellectualization of labor activity]. Bulletin of the Precarpathian University. Economy, no. 6, pp. 22-27.

6. Bila, I. (2006), "Organizational and economic mechanism for controlling the flexibility of production systems", Extended abstract of PhD dissertation, Economy and management of enterprises (by types of economic activity), Donetsk, Ukraine.
7. Palamarchuk, O. (2011), "The essence and formation of the organizational and economic mechanism for managing the competitiveness of the enterprise", Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2011_17_2/Palamarchuk.pdf (In Ukrainian) (Accessed 18 August 2018).
8. Trydid, O. (2002), Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm stratehichnoho rozvytku pidpriemstva [Organizational-economic mechanism of strategic development of entrepreneurship], View of KDEU, Kharkiv, Ukraine.
9. Mochernyi, S., Larina, YA., Ustenko, O. and Yurii, S. (2005) Ekonomichni entsyklopedychnyi slovnyk: u 2 tomakh [Economic Encyclopedic Dictionary: in 2 volumes], Lviv, Vyd-vo: The world.
10. Osypov, Yu. (2004), Osnovy teoryi khoziaistvennoho mekhanyzma [Fundamentals of the theory of the economic mechanism], Moscow, University of Moscow State University (in Russian).
11. Yeromenko-Hryhorenko, O. (2000), "Organizational and economic mechanism of management of economic activity of the enterprise", Extended abstract of PhD dissertation, Economy and management of enterprises (by types of economic activity), Donetsk, Ukraine.
12. Kaptalan, S. and Litvinov, O. (2016), Vyznachennia sutnosti ta skladovykh orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu upravlinnia pidpriemstvom v umovakh innovatsiinoho rozvytku [Determination of the essence and components of the organizational and economic mechanism of enterprise management in conditions of innovative development]. Development management, no. 3, pp. 59-65.
13. Klymenko, L. (2013), Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizmy upravlinnia zovnishnotorhovelnoiu diialnistiu pidpriemstv: teoriia ta praktyka [Organizational-economic mechanisms of management of foreign trade activity of enterprises: theory and practice], no. 5. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsna_ekon_2013_5_40 (Accessed 18 August 2018).
14. Huzenko, H. and Haiduchenko, Yu. (2013), Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemstva: sutnist, ekonomichni mekhanizm yii rozbudovy, osoblyvosti [Foreign-economic activity of the enterprise: essence, economic mechanism of its development, features], Bulletin of the National University "Legal Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise", Series: Economic Theory and Law, no. 3, pp. 77-89.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2018 р.